

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ДОЗВІЛЛЕВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті акцентовано увагу на проблематиці самореалізації студентів ВНЗ у процесі дозвіллевої діяльності. Представлено результати анкетування, щодо кількості часу, який виділяють студенти на дозвілля, вивчено організацію та проведення вільного часу студентами та висвітлено шляхи удосконалення дозвіллевої діяльності для самореалізації особистості студентів. Розроблено методику роботи щодо самореалізації студентів ВНЗ у процесі дозвіллевої діяльності. Зосереджено увагу на етапах самореалізації студентів ВНЗ в процесі дозвіллевої діяльності як-от: самовизначення, самовираження, самоствердження. Виділено етапи процесу самореалізації, здійснено поділ їх на періоди: підготовчий (самовизначення), основний (самовираження), результативний (самоствердження).

Охарактеризовано форми роботи зі студентською молоддю, для забезпечення їх самореалізації в процесі дозвіллевої діяльності.

Ключові слова: самореалізація, студент, методика, дозвіллева діяльність, етапи самореалізації, періоди, форми роботи.

Methods of Work as for Students' Self-Realization in the Spare Time Activity

Annotation. The attention in the article is focuses on the issue of self-realization of students of higher educational establishments in the process of leisure activities. The results of the survey are offered, regarding the amount of time that students allocate to recreation, the organization and carrying out of free time of students is studied, and ways of improving leisure activities for self-realization of personality of students are shown. The methodology of work as for self-realization of students of higher educational establishments in the process of leisure activities is worked out. To these belong: self-determination, self-expression, self-affirmation. The stages of the process of self-realization are singled out, they are divided into periods: preparatory (self-determination), primary (self-expression), effective (self-affirmation). The forms of work with students, to ensure their self-realization in the process of leisure activities are characterized.

Key words: self-realization, student, methods, leisure activity, stages of self-realization, periods, forms of work.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність проблеми дослідження самореалізації студентів ВНЗ у процесі дозвіллевої діяльності зумовлена тенденцією педагогічної теорії та практики на розробку сучасної методики роботи, що сприяє підвищенню готовності студентів до самореалізації в процесі дозвіллевої діяльності.

В основу самореалізації особистості покладено ідеї гуманістичної парадигми особистісно-орієнтованої освіти й виховання, мета яких «не сформувати і навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості» [3, с. 42]. Відповідно, ця мета реалізовуватиметься за умови систематичної, організованої виховної роботи, проведення різноманітних видів дозвіллевої діяльності, які б сприяли розвитку, самоствердженню та самореалізації особистості. Дозвіллева діяльність дає можливість презентувати себе як особистість, розкривати її творчий потенціал, випробувати власні потреби, можливості, вільно вибирати види дозвіллевої діяльності, які в свою чергу задовольняють індивідуальні творчі інтереси, здібності, уподобання, для її саморозвитку та самореалізації.

Вищезазначене вказує на актуальність обраної теми й свідчить про необхідність розробки методики роботи щодо самореалізації студентів у дозвіллевій діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні основи самореалізації особистості знайшли висвітлення у працях Д. Бега, Є. Бистрицького, С. Гармаш, О. Кучерявого, Л. Коростильової, В. Лозового, Н. Лосевої, В. Муляра, Л. Сохань, Ю. Пасовец та інших.

Проте аналіз наукової психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема самореалізації особистості досі недостатньо висвітлена, оскільки поза увагою дослідників залишається така важлива діяльність як дозвілєва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення методичних аспектів організації самореалізації студентів у процесі дозвілєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії щодо організації та проведення дозвілєвої діяльності студентської молоді свідчить, що до її системи включено мережу гуртків, клубів, студій, громадських, студентських організацій, волонтерської діяльності, майстер-класи та центр соціально-психологічної підтримки. Створений так званий дозвілєвий комплекс дає можливість забезпечити реалізацію потреб, здібностей, інтересів, нахилів, уподобань студентів.

У процесі дослідження нами було вивчено зайнятість студентів у вільний від навчання час. З цією метою проведено анкетування серед студентів таких факультетів: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта та філологія», «Мистецтв». Опитуванням охоплено 411 респондентів.

Під час експерименту з'ясовано яку кількість часу виділяють студенти на дозвілля. Так, 40 % із числа опитаних мають біля 4 годин вільного часу, 36, 7 % — близько трьох годин в день, 23,3 % — більше однієї години.

Вивчення організації та проведення вільного часу свідчить про те, що 60 % респондентів надають перевагу відвідуванню масових загальноміських видовищ, зустрічам із друзями, перегляду розважальних телепередач, прогулянкам містом. Необхідно зазначити, що із 60 % студентів, які відвідують масові заходи, лише 55,5 % є спостерігачами.

Це свідчить про те, що організація дозвілля та його форми мають стихійний, одноманітний, інертний, пасивний характер та не в повній мірі забезпечують самореалізацію особистості, не сприяють розвитку її інтересів, здібностей.

Із числа опитуваних студентів лише 7,1 % у вільний час читають художню літературу (детективи, романи, пригодницьку, фантастику тощо), 10 % респондентів надають перевагу гуртковій роботі та секційній її формам, незначна кількість студентів (15 %) бере участь у духовно-збагачувальних формах дозвілєвої діяльності. Із числа опитуваних 25 % студентів надають перевагу використанню комп'ютерної техніки та свій вільний час використовують лише для пошуку інформації, підготовки до навчальних занять, спілкуванню з друзями тощо.

Про недостатній рівень самореалізації студентів у дозвілєвій діяльності свідчить і те, що в 14,6 % респондентів відсутня мотивація на самореалізацію у дозвілєвій діяльності (відсутність інтересу, бажання), в 11,3 % відсутні вміння, організовувати свій вільний час. Спостерігається низький рівень культури дозвілєвої діяльності у 7,9 % респондентів. Частина студентів (10,4 % студентів) вважає, що дозвілєва діяльність не здатна забезпечити самореалізацію особистості.

Діагностика вивчення цієї проблематики свідчить, що у більшість студентів відсутні чіткі уявлення про себе як особистість, про перспективи самореалізації, а це призводить до того, що в них відсутня така характерологічна риса як цілеспрямованість.

На основі анкетування, інтерв'ю нами було визначено, що у студентів низький рівень сформованості читацьких інтересів, недостатньо розвинуті вміння для самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації особистості. Студенти не в повній мірі поінформовані щодо мережі академічного та міського дозвілля.

Так, 10,4 % студентів, вважають що дозвілєва діяльність сприяє розвитку креативності особистості, 13,3% — виконує рекреативну функцію, 18,6 % респондентів — важлива сфера розвитку особистості. Лише 6,6 % студентів переконані, що участь у дозвілєвій діяльності забезпечує самореалізацію особистості.

Нами визначено шляхи удосконалення дозвілєвої діяльності для самореалізації особистості студентів. Зокрема: на основі вивчення та врахування інтересів, потреб, здібностей, уподобання студентів розширити мережу центру дозвілєвої діяльності, збільшити число гуртків, клубів, студій естетично-художнього спрямування; залучити максимальну кількість студентів для участі у дозвілєвій діяльності шляхом проведення реклам, презентацій гуртків, клубів, секцій тощо; урізноманітнити методи роботи, форми організації дозвілєвої діяльності; надати змісту дозвілєвої діяльності інноваційного характеру; посилити роль студента як суб'єкта дозвілєвої діяльності; збагатити дозвілєву діяльність соціальною активністю, духовною насиченістю, стимулювати участь студентів у дозвілєвій діяльності створюючи ситуації успіху: «зняття страху перед діяльністю», «авансування», «персональна надзвичайність», «посилення мотивації» тощо.

Розроблена методика роботи щодо самореалізації студентів у дозвілєвій діяльності спрямована на розвиток мотиваційної, когнітивної, емоційної, діяльнісної сфер особистості на основі активної участі студентів у різних видах дозвілєвої діяльності.

Метою методики є формування соціально-орієнтованої, зрілої особистості.

Зміст методики має орієнтовний характер, дає можливість студентам вибирати різноманітні види дозвілєвої діяльності, які б допомогли їм самореалізуватись. Ця методика орієнтує студентів на переосмислення важливості самореалізації у житті.

Під час експериментальної роботи ми визначили такі етапи самореалізації студента: самовизначення, самовираження, самоствердження. Назва етапів впливає із обґрунтування теоретичних засад досліджуваної проблематики.

Відповідно, самореалізація студента в процесі дозвілєвої діяльності мала системний характер. Кожен її етап поділявся на періоди, які визначають характер дій студентів центру, а саме: підготовчий — самовизначення (коригування рівня дозвілєвої діяльності студента з метою його відповідності етапу самореалізації), основний етап — самовираження (участь в дозвілєвій діяльності, що призводить до самореалізації), результативний — самоствердження (самоаналіз та порівняння отриманих результатів). Зазначені періоди самореалізації студентів включали в себе відповідні дії та завершення кожного періоду не відбувалось безрезультатно, оскільки при їх завершенні у молоді формувались ті чи інші якості соціально — орієнтованої, зрілої особистості.

Етап самовизначення характеризується ознайомленням студентів із видами дозвілєвої діяльності, які проводяться в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, поінформованістю їх про планування цього виду діяльності, способами її організації. На цьому етапі студент бере участь у виховних заходах як глядач, вивчає, спостерігає за різними видами дозвілєвої діяльності і це дає йому можливість вибрати той вид дозвілєвої діяльності, у якому він може максимально самореалізуватись.

Важливим завданням цього етапу є усвідомлення студентом того, що самореалізація — це показник життєдіяльності особистості, який допомагає розкрити свої здібності, можливості, потенціал, втілити в життя цілі, плани, ідеї, мрії та здійснити бажання.

Самовизначення студентів у сфері дозвілля здійснювалось шляхом створення дозвілєвого середовища, розширення мережі дозвілля, активізації діяльності органів студентського самоврядування, впровадження інноваційних форм та методів роботи дозвілля.

Наступним етапом самореалізації студентів у дозвілєвій діяльності є самовираження особистості, що досягається шляхом включення її у творчість.

Цей етап передбачає участь особистості не лише в підготовці, а й в безпосередній її участі. З цією метою були створені театральна студія «FORTUNA», фотостудія, літературно-мистецька студія, хобі — групи, використовувались листи — діалоги, буккроссинг тощо.

Таким чином, розширення спектру видів дозвілєвої діяльності центру дає можливість здійснювати вільний вибір занять на основі потреб, інтересів, здібностей, уподобань студентів.

Студенська молодь, проходячи етапи самовизначення та самовираження, прагнуть підвищити власну значущість, реалізувати особистий потенціал, проявити себе, своє «Я», індивідуальність, досягти певних результатів не лише в діяльності, а й у взаємодії з іншими.

Наступний етап самореалізації передбачає самоствердження особистості шляхом досягнення рівня екстеріоризації (показ власних досягнень особистості у дозвілєвій діяльності). Студент прагне свою діяльність винести на рівень суспільства, тому форми участі його у дозвілєвій діяльності на цьому етапі значно розширюються.

Дозвілєва діяльність стає соціально-корисною, значущою, способом самореалізації студента.

З метою отримання оцінки зі сторони суспільства молодь рекламує отримані результати своєї діяльності, поширює інформацію, залучає до неї нових учасників.

Одним з важливих завдань на цьому етапі є проведення тренінгових вправ: «Мое хобі», «Комплімент», «Я краще», «Ти такий як я», «Автопілот», «Зебра», «Закінчи речення...», «Сходинки», «Полюби себе», «Ода про себе». Метою цих вправ є формування цілісного, гармонійного, позбавленого внутрішніх суперечностей образу Я.

Другий блок вправ спрямований на формування у студентів здатності до позитивного самоствердження. Тематика їх наступна: «Хто я такий?», «Мій стиль», «Чарівна гумка», «Радощі життя», інформаційне повідомлення «Поняття про Я-концепцію особистості», «Моделі поведінки людей»; «Способи самоствердження особистості»; мозковий штурм «Основні правила кожної людини».

Після кожного блоку вправ проводилась рефлексія, учасники ділились своїми враженнями від участі у тренінгових вправах, визначали найбільш вдалі та цікаві форми і методи роботи. Це давало змогу впливати на формування емоційно-вольової стійкості, креативності, комунікативних здібностей, уваги, які допоможуть особистості почуватися впевнено, не боятись труднощів, вміти їх долати, мати чітку власну точку зору тощо.

Одним із елементів технології організації самоствердження студента в процесі дозвілєвої діяльності є створення ситуації успіху. Як зазначає О. Белкін «... створення ситуації успіху в найбільш значущих видах діяльності дає можливість позитивного самоствердження особистості» [1, с. 73].

Цей процес спонукає студента до усвідомлення себе як унікальної цінності суспільства, сприяє самовдосконаленню, самоаналізу, самореалізації, формує якості характеру, які допомагають стати успішною людиною, прищеплювати прагнення жити активно, ініціативно, бажання жити в культурному середовищі. З цієї метою ми використали таку форму роботи як заняття — проект «Твій успіх — в твоїх руках».

Виховання успіхом, на думку І. Беґа, є однією з важливих умов розвитку особистості. Адже неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійно невдачі. Лише успіх молоді людини формує у неї достатню віру в себе і на цій основі — прагнення стати кращою [2, с. 26].

У цей період практикується проведення фестивалю — конкурсу на якому кращі студенти центру демонстрували свій талант, створюючи феєричну, незабутню атмосферу в студентському середовищі.

Значну роль у самореалізації особистості відіграють виставки творчих робіт студентів. Зокрема, було організовано виставки «Світ моїх захоплень», «Мої досягнення» тощо. Організатори залучають талановитих та

амбітних студентів до активної участі у них. Під час таких форм роботи створюються умови для вдосконалення їх здібностей, виявляються та підтримується талановита молодь.

За ініціативи членів дозвілєвого центру, на сайті була створена рубрика «Наші досягнення», де студенти могли переглянути тематичні, конкурсні презентації, фото, відео, грамоти, подяки учасникам дозвілєвого центру, які в свою чергу допомагали студентам самоствердитись.

Відповідно після завершення III етапу, особистість досягає найвищого рівня розвитку інтелектуальних та духовних здібностей, що визначають формування соціально-орієнтованої, зрілої особистості студентів ВНЗ. Порівняння потенціалу студента з рівнем його реалізації і завершує цей етап. Безперечно такий порівняльний аналіз на нашу думку є важливим, оскільки показує ефективність процесу самореалізації студента в дозвілєвій діяльності. Поки особистість не використовує свої сили, можливості та не досягне бажаного результату самореалізації в дозвілєвій діяльності, доти повинен продовжуватись етап екстеріоризації. Однак, ми не можемо стверджувати, що завершення етапу екстеріоризації (III етапу дозвілєвої діяльності) призведе до утворення соціально-орієнтованої, зрілої особистості, тобто до кінцевого результату її самореалізації. Формування соціально-орієнтованої, зрілої особистості є досить тривалим процесом, відповідно реалізація власних сил, можливостей особистості не може відбуватися лише в одному з видів дозвілєвої діяльності.

Періодична трьохетапна дозвілєва діяльність центру спонукала студентську молодь до самореалізації. Це надавало можливість внести корективи у етапи включення молоді в дозвілєву діяльність протягом зайнятості її в дозвілєвому центрі. Під час поетапного включення студентів у процес самореалізації визначались цілі, завдання, функції на кожному з них, що забезпечувало систематичність, наступність, послідовність його.

Таким чином цілеспрямована, систематична, планомірна організація дозвілєвої діяльності сприятиме самореалізації особистості, а саме: самовизначенню, самовираженню, самоствердженню. Цей процес формує соціально-орієнтовану, зрілу особистість. Методика роботи щодо самореалізації студентів у процесі дозвілєвої діяльності має будуватись на принципах, які відповідають інтересам, потребам, уподобанням студентів з метою підвищення рівня його самореалізації та отримання кожним із них найкращого результату.

Висновки. Отже, представлена методика роботи щодо самореалізації студентів ВНЗ у процесі дозвілєвої діяльності сприятиме становленню особистості, формуючи у неї здатність до вибору мети, до проектування способів її досягнення, до організації діяльності, реалізації потреб, інтересів, здібностей.

Література:

1. Белкин А.С. Основы возрастной педагогики: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений – М.: Академия, 2000. – С. 73.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.:Либідь, 2003. – 280 с.
3. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації / В. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – С. 42.